

Smith
(Min)

53100 SMITH, G. "The Özbek Tekkes of Istanbul."
Der Islam 57, hft. 1 (1980) 130-9.

Özbekler tekkesi

ÖZBEK (BUHARA) TEKKESİ

Melek ERTAN

YERİ: İstanbul İli Eminönü İlçesi'nde, Sultanahmet-Kadirga'da Binbirdirek Mahallesi, Şehid Mehmed Paşa Yokuşu'nda, Sokullu Külliyesi'nin karşısında, 86 pafta, 5 parselde yer alır.

TARİHÇE: İstanbul Defterdarı İsmail Bey H. 1104 (M. 1692/1693) yılında burada bir tekke kurmuştu. Bu tekke Nakşibendi tarikatine bağlı olarak hizmet vermektedir. Kuruluş amacı ve fonksiyonu açısından herhangi bir tekke ya da tarikat yapısı olmayıp, Rus yönetimi altındaki Türkistan'dan, Buhara ve çevresinden Hacca giderken İstanbul'a da uğrayıp bir müddet burada konaklayan tarikat ehli gezgin dervişlerin ihtiyaçlarının karşılandığı bir barınma ve konaklama merkezi olarak tasarlanmıştır. İlk inşa edilen tekkenin mimarı hüviyeti hakkında yeterli bilginiz mevcut değildir. Yaklaşık ikiyüz yıl sonra yeniden tasarlanan bugünkü tekeye gelinceye kadar arada geçirdiği aşamalar hakkında yeterli bir bilginiz de bulunmamaktadır. Yapının cümle kapısındaki kitâbeden anlaşıldığı kadarıyla 19. yy. sonlarında önemli ölçüde onarım ihtiyacı olan yapı Sultan II. Abdülhamid tarafından 1887/1888'de yenilenmiştir. Mescid-Tevhidhâne kapısındaki kitâbede ise 1900 yılında Buhara'da Hisar Vilayeti'nin Valisi Astankul bî Kuşbîgi tarafından Mescid-Tevhidhâne ile müştemilâtî inşa ettirilmiştir. Yapının бүтүнүнө bakıldığında bir üslup birliği olduğundan tekkenin tamamının da elden geçirildiği anlaşılmaktadır. Bu yıllarda tekke Mescid-Tevhidhâne, selâmlık, harem (şimdi yıkık), çok sayıda derviş hücreleri, mutfak, kiler, taamhane, su hazinesi ve çeşme, kuyu ve bir hazireden oluşan ve oldukça geniş bir mimari programa sahip olmuştur. Yıkık olan Harem binasının bulunduğu dış bahçede bir kuyu ile Bizans dönemine ait olan bir sarnıç ile birlikte bazı malzemeler bulunmaktadır. Bu yapı grupları tekke mimarisine dahil olmasa da Tekke sâkinleri tarafından kullanılsa gerektir.

1925 yılında tekke kapatılıncaya kadar bu halini koruyan yapının harem bölümünde son postnişini Şeyh Abdurrahman Efendi (-1953) ailesi efradı ile beraber ikamet devâm etmiş, bu arada harem bölümü yanmış, bütün yapı bakımsızlıktan harap olmaya başlamıştır. Mescid-Tevhidhâne bölümünün de sonradan bir yangın geçirdiği üzerindeki izlerden anlaşılmaktadır. Tekkenin kapatılması olmasına karşılık Türkistan'la ilişkilerinin devam ettiği anlaşılmaktadır. 1945-1950 yıllarında Türkiye'deki Turancılık akımına bağlı bulunan bir derneğin faaliyetleri gene buradan yürütülmüştür. Daha sonraları amacına uygun bir biçimde kullanılmaya devam etmiş, 1980'e kadar Türkistanlılar Kültür ve Sosyal Yardım Derneği ve Türkistanlılar Talebe Yurdu tekke binasında hizmet vermiştir. Şimdilerde Hoca Ahmed Yesevî Vakfı'na tahsis edilmiş tekke binası restorasyon çalışmalarının bitiminden sonra gene aynı biçimde Türk Cumhuriyetlerinden gelecek olan misafirlerin ağırlanmasında kullanılacaktır.

Özbekler Tekkesi, İstanbul'daki diğer adâşları gibi Nakşibendi tarikatine hizmet etmiştir.

KONUMU: Tekkenin girişi batısında yer alan Şehid Mehmed Paşa Yokuşu'ndan sağlanır. Diğer cepheleleri de komşu parsellerle çevrilmiş olup, yalnızca iki ayrı geçişten kuzeyindeki eski Harem Dairesi'nin bulunduğu parselde açılır. Tekke, kuzeybatıya doğru meyilli olup, bundan yararlanılarak ortada fevkanî bir avlu meydana getirilmiştir. Tekkenin ön cep-

hesinde de fazladan bir kat ilave edilmiştir. Cümle kapısının solunda da girişi yol seviyesinde olan ayrıca bir pencere ile yola bakan 5x4 m.'lik bir birim eklenmiştir. Tekkenin bölümleri dört ayrı birim halinde ortadaki fevkanî avlu etrafına dizilmiştir. Ortadan kaybolan Harem bölümü bugünkü kurulumun kuzey kesiminde bulunan avluda yer almaktadır.

CÜMLE KAPISI: Şehid Mehmed Paşa Yokuşu üzerinde Sokullu Mehmed Paşa Camii karşısındaki cümle kapısı sivri kemerli bir açıklığın içine yerleştirilmiş, dikdörtgen bir kapıdan oluşmaktadır. Yol seviyesinin aşağıda kalmasından dolayı dört mermer basamaktan oluşur. Çift kanatlı mermer söve ve lentolara oturmaktadır. Kemerle lentonun arasından kalan açıklıkta dikdörtgen bir mermer levha üzerinde II. Abdülhamid'in 1305 (1887/1888) tarihli ta'lik hatla yazılmış, manzum kitâbesi bulunmaktadır. Kitâbenin Şâir Nakşî'ye ait metni uçları kaş kemerle sonuçlanan kartuşlar içerisine sekiz mısra halinde yazılmıştır. Kitâbe metni şöyledir:

*Hazret-i Abdülhamid Han-ı adâlet-pişe'nin
Ömr-ile ikbâlini kıl sun füzûn Rabb-i Mescid
Mülk-perver öyle bir uslân-ı hayr-endiş kim
Sâyesinde günbegün virâneler oldu cedid
Cümleden ta'mire pek muhtâc idi bu hân-kah
İtdî inşâ himmetiyle oldi itmâma resid
Bu imâretürü aceb Nakşî didüm târîhini
Şâh-ı Nakşibend câyını kıldı binâ Sultan Hamid
1305.(1887/1888)*

Yapı malzemesi batı normlu tuğlalardan oluşmasına rağmen, sath halinde kesme taş kaplamalara sahiptir. Cümle kapısı aynı zamanda minarenin kaidesi görevini de üstlenmiştir. Hemen üzerinden minare başlar.

Çift kanatlı kapıdan sonra iki basamakla taşığa geçilir. 3x7 m.'lik bir koridor halinde düzenlenen giriş bölümünün solunda mutfak, sağında ise birbirinden bağımsız üç ayrı birim bulunur.

BİRİNCİ BİNA ZEMİN KAT: Mutfak-Kiler-Taamhâne (Yemekhane)

Cümle kapısının zemini taş döşeli alana girilir. Bu taşığın güneyindeki kapı mutfak-kiler-taamhane bölümlerine açılır. Giriş kapısı 1.20x3.40 m.'lik bir koridora açılır. Koridorun sağında ve sağında birer kapıdan iki ayrı odaya girilir. Sağ taraftaki oda mutfak olmalıdır. Odanın kuzey duvarında ocak yer alır. Batıda söveli, şebekeli bir pencereye sahip odanın güney yönünde bir kapısı daha bulunur. 3.60x3.0 m. ölçülerindeki odaya ayrıca taşlıktan bir giriş bulunur. Mutfaktan sonraki bölüm iki söveli, şebekeli pencere ile sokağa bakar. Mutfak birimleri doğu yönünde bir merdivenle fevkanî avluva açılır. Şimdilerde içeride restorasyonda kullanılacak malzemeler tam karşısındadır. 2.8x1.9 m. ölçülerindedir. Şimdilerde içeride restorasyonda kullanılacak malzemeler yığılı bir vaziyette bulunmaktadır. Yeterince incelenememiştir.

SU HAZNESİ: Cümle kapısının tam karşısında 2.80x1.90 m. ölçülerindedir. Cephesinde bir mermer levha yerleştirilerek musluk ilave edilmiş ise de şimdilerde suyu akmamaktadır.

BİRİNCİ BİNA, BİRİNCİ KAT: Meydan Odası

Meydan Odası, mescid bölümünün alt katıdır. Sokak yönünden sivri kemerli 3 pencereden ışık almaktadır. Hafif yay kemerli girişi avludan olan meydan odasının tavanı tamamen çökmüş, mescid katı ile bir hale gelmiştir. Zeminin yer yer tahrip olmuş, demir putreller ortaya çıkmıştır. Bir zamanlar ev olarak kullanıldığından olsa gerek iç mekânda tadilat izleri görülmektedir. Meydan Odası, çağdaş duvarlarla bölünmüş, bir tuvalet eklenmiş, epeyce tahrip olmuştur. Duvar yüzeylerindeki izlere bakıldığında mescid ile aynı büyüklükte 9.5x9.15 m.kareye yakın tek bölümlü bir mekân olduğu anlaşılmaktadır.

BİRİNCİ BİNA, İKİNCİ KAT: Mescid - Tevhidhâne

Mescid, dışarıdan 9.5x9.15 m. boyutlarında kareye yakın bir plana sahiptir. Duvarları batı normunda tuğlalarla 35. cm. kalınlığında örülmüştür. Yapıldığı günde içten ve dıştan sıvalı iken geçirdiği yangından sonra çoğunluğu dökülmüşken şimdilerde restorasyona başlandığından kalanları kazınmıştır. Muhtemelen bir yangın esnasında kaiken duvarlarla gizlenmiş ahşap çatı da yanmıştır. Mescidin giriş kuzey duvarının ortasındadır. Kapı açıklığı içeriden basık kemerle, dışarıdan ise demir putrelli bir lentoyla geçilmiştir. Kapının üzerinde mermer levhaya ta'lik hatla yazılmış beş satırlık mensur kitâbe yer alır. Kitâbe metni şöyledir.

*Ziynet-efzâ-yı makam-ı muallâ-yı hilâfet-i İslâmiyye ve
erike-pîrâ-yı sâitanat-ı seniyye-i Osmâniyye*

Es-Sultân ibn-i Sultân es-Sultânü'l-Gâzî Abdülhamid Hân-ı sâni Hazretleri'nin

devr-i mes'ud-ü hümâyûnlarından şâhibü'l-hayrât ve'l-hâsenât Buhara'da Hisar Vilayeti Vâlisî

Astankul bî Gül Kuşbîgi cânibinden hasbeten li merzâtü'l-lâhî Te'âlâ

*İşbu mescid-i şerif ve müştemilâtî inşâ buyurulmuştur. Fî
1 Recebül-mücerreb sene 1318 (1900).*

Tekkenin onarımları esnasında konulmuş olan bu kitâbe, Sultan Abdülhamid dönemine aittir. Buhara'da Hisar Vilayeti'nin Valisi Astankul bî Gül Kuşbîgi adı bir tarafından yeniden inşa ettirildiği anlaşılmaktadır. Yapı genel düzeni itibariyle asıl hüviyetini yitirmiştir.

Kapının önünde zemini karo kaplı çağdaş bir platform yer almaktadır. Avludan bu platforma putrellere oturan kesme taştan basamaklarla çıkılarken şimdilerde kesme taş basamaklar demir putrellerin çürümüşü neticesinde yerlerinden sökülmüş, etraf da dağınık vaziyette durmaktadır.

Harem bölümünün zemini tamamen çökmüş demir putreller görülmektedir. Girişin tam karşısında yer alan mihrab bir zamanlar alçı kaplamalara sahiptir, şimdilerde tamamen tahrip olmuş mukarnas kavsarayaya ait bir sıra alçı kaplama kalmıştır. Mihrabın yukarısında sağlı sollu iki yuvarlak pencere bulunmaktadır. Aynı düzen giriş cephesi üzerinde de yer alır. Giriş cephesinde yuvarlak pencerelerin altında camiiin diğer doğu ve batı cephelelerinde üstte 3 sıra yuvarlak altta 3 sıra Bursa kemeri benzeri kemerli pencere yer alır. Bir zamanlar bütün bu pencereler revzenlerle örtülü olsa gerektir.

Camiiye geçit veren platformun kuzeyinde daha ufak ebattı ikinci platform şeyh odasına geçit verir.

İKİNCİ BİNA, ZEMİN KAT: Derviş Hücreleri

Fevkanî avlunun güneydoğu ucunda iki kat şeklinde tasarlanmıştır. Alt kat fevkanî avluva hemzemin olup, yaklaşık 2x3 m. ölçülerine yaklaşan üç bağımsız birim halinde tasarlanmıştır. Dikdörtgen birimlerin her birinde birer kapı ve pencere bulunmaktadır.

İKİNCİ BİNA BİRİNCİ KAT: Derviş Hücreleri

Üst kata ise demir putrellere oturan mermer basamaklarla çıkılır. Üst kat birbirinden farklı üç birim halinde tasarlanmıştır. 1980 yılına kadar Türkistanlılar Kültür ve Yardımlaşma Derneği Lokali olarak kullanılan bu birimlerin zemin kat odaları derviş hücreleri, üst kat odaları ise sohbet, icabında yemek yemek için tahsis edilmiş mekânlar olmalıdır.

ÜÇÜNCÜ BİNA, ZEMİN KAT: Depo - Kiler

Avluva bakan zemin katı 4.20x4.60 m. ölçülerinde iki ayrı oda halinde birbirinden bağımsız olarak tasarlanmıştır. Birer giriş ve girişlerin sağ ve solunda da ikişer penceresi bulunur. Bu birimlerin selâmlıkla değil mutfak gruplarıyla alakası olsa gerektir. Taşlıkları avludan demir putrellere oturan mermer basamaklı merdivenle fevkanî avluva çıkılır.

ÜÇÜNCÜ BİNA, BİRİNCİ KAT: Selâmlık

Fevkanî avludan U biçimli bir balkon vasıtasıyla girişi bulunan selâmlığa çift kanatlı bir kapı ile girilir. Kapı bir hofe açılır. Hofün sağında peşpeşe iki ve solunda bir oda yer almaktadır. Tam karşıda ahşap bir merdivenle ikinci kata ulaşılır. Merdivenin solundan güneyinde mutfak haline getirilmiş birime girilir. Mutfak girişinin öncesinde tuvalet bulunur. Ahşap merdivenin sağında aşağıya doğru bir kot farkı bulunan bir geçişle kamamen tahrip olmuş bir birime geçilir. Bu birim 1.5x2.20 m. ölçülerinde dikdörtgen bir alandır. Muhtemelen bir bu zamanlar varolan Harem Dairesi'ne geçit vermektedir. Zira bu birim kemerli bir açıklıkla yan parseldeki Harem Dairesi'nin olduğu bölüme açılmaktadır.

Birinci katın önünde U biçimli bir balkon dolayarak dördüncü bina ile örtülebilecektir.

ÜÇÜNCÜ BİNA, İKİNCİ KAT: Selâmlık

İkinci kat alt kattaki planın bir tekrarıdır. Şeyh Odasının tam karşısına gelen bu kat U biçimli bir balkonla tekrar Selâmlık ve Şeyh Odası arasında bir bağlantı vardır. Balkonlar demir putreller arasına tuğlalar dizilerek sağlanmıştır. balkonlar kuzey parselini çevreleyen duvarla sınırlıdır.

Avluva hemzemin birinci kat avludan giriş bir kemerli kapı ile yan parselde açılır. Bu parselde gene Bizans dönemine ait bazı kalıntılar ile Osmanlı dönemine ait zemin döşemesi bulunmaktadır. Harem'in varlığına ait izler halen durmaktadır.

Üst katı yakın zamanlara kadar ev olarak kullanıldığından son derece tahribe uğramış, alt katları hurdaçıkların deposu olarak kullanılmış bir nevi çöplük haline getirilmişken şimdilerde boş durmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BİNA, ZEMİN KAT: Depo - Kiler

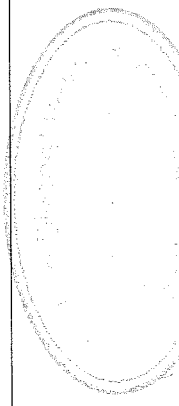
Mutfakla aynı kottadır. Birbirinden bağımsız üç birim halinde tasarlanmıştır. Avluva açılan 4x4 m.'lik birinci oda üçüncü pencere ile sokağa bakar. Bu odanın hemen yanında 4x1.20 m.'lik ince uzun bir birim yerleştirilmiştir. onun hemen solunda 3.5x3 m. ölçülerindeki oda yer alır. Bu odanın bir hazireye iki de avluva girişi bulunur.

Avludaki taşlıktan merdivenlerle fevkanî avluva çıkılır. Fevkanî avlu ile aynı kotta ikinci katı yer alır ve Selâmlıkla arasında üst kattaki gibi U biçimli balkon dolayır.

DÖRDÜNCÜ BİNA, BİRİNCİ KAT: Selâmlık

Bu kat üst katın tekrarı gibidir. Girişi balkondan çift kanatlı bir kapı ile sağlanır, kapı bir hofe açılır. Hofün solunda tuvalet, sağında ise çağdaş bir mutfak yer alır. Karşındaki oda, Şeyh Odası'nın alt katıdır ve aynı ölçülere sahiptir. Geniş bir pencere ile sokağa açılır. Pencerenin sokak cephesinin alt kesimi çimento ile oluşturulmuş süslemelere sahiptir. Pencerenin üzerinden şeyh odasının balkonu başlar.

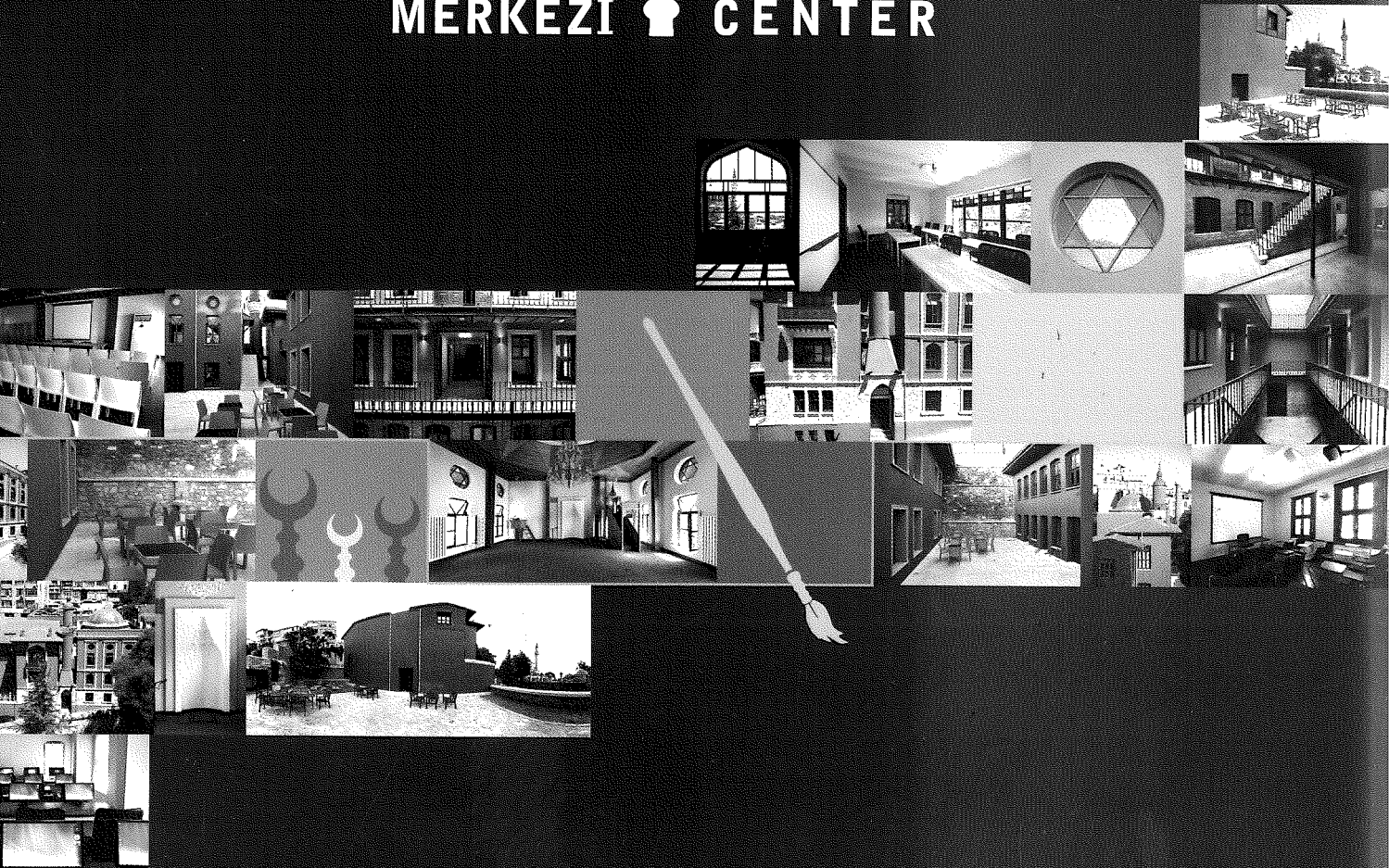
22 TEMMUZ 1997



İSTANBUL
TASARIM
MERKEZİ



ISTANBUL
DESIGN
CENTER



BUHARA ÖZBEKLER TEKKESİ



EMİNÖNÜ BELEDİYESİ

2008

İSTANBUL'DA ÖZBEK TEKKELERİ

BUHARA ÖZBEKLER TEKKESİ VE HAZİRESİ

BURAK ÇETİNTAŞ

Bu yazının konusu olan Özbek tekkesi Kadirga'da ve Şehid Mehmed Paşa Yokuşu üzerindeki Buhara Özbekler Tekkesi'dir. Diğer Özbek tekkeleriyle beraber Buhara Tekkesi Asya'dan İstanbul'a gelen Müslüman dervişlerin, seyyahların ve misafirlerin şehirdeki konaklama sürelerini geçirdikleri ve ağırlandıkları merkezlerdendi. Nakşibendi tarikatına bağlı olan bu tekkelerde tarikatın gerekleri yerine getirilir, ayin günlerinde zikir yapılır, ayrıca tekke bünyesindeki mescitlerde beş vakit namaz ibadeti yerine getirilirdi.



Kadirga'daki önemli tasavvuf merkezlerinden Buhara Özbekler Tekkesi, 1930'larda, öğrenci yurdu olduğu senelerde.

Fotoğraflar Burak Çetintaş'tan sağlanmıştır.

İstanbul'da, isminde "Özbek" geçen beş tekke vardı. Bunların üçü Eğri-kapı civarında; Ayvansaray'ın hemen üstünde; Edirnekapı'nın dışında, Edirnekapı Mezarlığı'nın içinden geçen Fethi Çelebi Caddesi üzerinde, Üsküdar'da Sultantepe'sinde ve Bülbulderesi'ndeydi.

Bu yazının konusu ise Kadirga ve Şehid Mehmed Paşa Yokuşu üzerindeki Buhara Özbekler Tekkesi'dir. Bu tekkeler Asya'dan İstanbul'a gelen Müslüman dervişlerin, seyyahların ve misafirlerin şehirdeki konaklama sürelerini geçirdikleri ve ağırlandıkları merkezlerdi. Nakşibendi tarika-

tına bağlı olan bu tekkelerde tarikatın gerekleri yerine getirilir, ayin günlerinde zikir yapılır, ayrıca tekkeye bağlı mescitlerde beş vakit namaz ibadeti yerine getirilirdi.

Musahipzade Celal Bey, 1946'da yayınlanan *İstanbul Yaşayışı* isimli

eserinde İstanbul'daki bu türden tekkeleri aşağıdaki satırlarla tarif etmişti:

"Yakın vakte kadar İstanbul'un muhtelif semtlerinde Özbekler, Buhara, Efgan tekkeleri vardı. Özbek tekkeleri; Üsküdar'da Sultantepe, Susuzbağ'da, Eyüp'te, Aksaray'da. Buhara tekkesi; Sultanahmet civarında Mehmetpaşa yokuşunun başında inerken sağda bir burç üzerinde. Efgan tekkesi ise Çengelköy Havuzbaşı'nda idi.

Meemua-i Tekâya'daki kayıtlara göre; İstanbul'da 305 adet tekkenin mevcut olduğu 1890'lı senelerde birçok Afgan, Hindî ve Özbek tekkesi de faaliyetliydi.

Üsküdar'da Bülbulderesi'nde yer alan Özbekler Tekkesi'nin şeyhi Mu-kim Efendi, tekkenin zikir günü ise cuma idi. 1890'ların sonunda bu tekkenin arsa halinde olduğuna dair kayıtlar da var. Sözün kısası, Bülbulderesi'ndeki Özbek tekkesi tarihsahnesinden erken çekilmişti.

na bu yapının içindeki birimlerde hizmet veren tekke zamanla yapılan çeşitli ilavelerle bir ibadethane şeklini almıştır.

Deniz yolu ile Üsküdar tarafına geçen Orta Asya kökenli Müslümanların ilk durak yeri olan bu tekke, mevkii Nakkaştepe diye bilinse de Sultantepe'de yer alır. Eskilerin tabiri ile Mirzazade Bağ'ında, halk arasında Susuzbağ denilen korunun bitişiğinde, deniz gören bir tepededir.

Osmanlı sarayı, Buhara Özbek tekkesi şeyhleri ile temas etmiş, Orta Asya'daki Türk hanlıkları ile imparatorluk arasında bir tür elçilik yapmalarını istemiştir. 18. yüzyılda Şeyh Yahya Efendi, 19. yüzyılda da Şeyh Mehmed Efendi'nin Babıâli nezdinde elçilik görevi yürüttükleri bilinmektedir. Bu zatların mezarları bugün tekkenin hemen bitişiğindeki harap hazirededir.

Bunlar, Türkistan'dan gelen bir takım sanat sahibi, her veçhile temiz ve dürüst insanların topladıkları bir yerd. Ahilerde olduğu gibi ekserisi sanat sahibi olan bu insanlar kazandıkları paranın bir kısmını mensup oldukları bu mahfele getirirler en samimi bağlarla birbirlerine karşı sonsuz sevgi ve dostluk içinde Yesevi tarikatına ait ayinlerini yaparlardı. Çağatayca ve Uygur lisanındaki ilâhileri ve bilhassa Ahmet Yesevi'nin şiirlerini besteleriy-le okurlardı. Bu itibarla musikilerini de halk musikileri teşkil eder. Bu tarikat ayinine, tamamen orta Asya Türklerinin edebiyat ve musikileri hâkimdi.

Özbeklerde de, Mevlevilerde ve Bektaşilerde Ahilikte olduğu gibi teşkilât göze çarpıyor. Diğer tarikatlar da bu teşkilat mevcut değildir. Türkistan'dan, Hindistan'dan kafilere her sene İstanbul yoluyla Hacc'a gitmek üzere gelen Türkler İstanbul'da kendi tekkelerinde, tıp kalkarlar ve ekseri bıçak bileyiciliği ve kırılmış kâse, tabak, bardak kenetçiliği yaparak, hilâl (yani kürdan), sakal tarağı, misvak gibi şeyler satarak geçinirlerdi."



Buhara Özbekler Tekkesi'nin restorasyon başlamadan önceki harap hali.

Üsküdar'ın en meşhur Özbek tekkesi Sultantepe'sinde bulunan, adına ilahiler bestelenen meşhur ve muhterem Şeyh Edhem Efendi'nin Nakşi tarikatına mensup tekkesiydi. 1752-53 yılları arasında Abdullah Paşa tarafından kurulan tekke; yapının "Hacı-Hoca" lakabıyla bilinen Nakşibendi-meşrep Seyyid Abdullah Efendi'ye veya gerçek ismiyle Şeyh Abdülkerim Efendi'ye tahsis edilmesiyle kurulmuştur. Diğer pek çok tekke gibi dışardan ahşap bir konak görüntüsünde olan ve mensupları-

Babasının vefatı üzerine henüz 16 yaşındayken posta geçerek tekkeye şeyh olan İbrahim Edhem Efendi, bu görevi bir yatsı namazı esnasında geçirdiği kalp krizi sonucunda vefat ettiği ana dek 58 sene aralıksız sürdürmüştü. Özbek Tekesi'nin haklı bir üne kavuşması Edhem Efendi sayesinde olmuştur demek herhalde yanlış olmaz.

Edhem Efendi'nin zamanında bir sanat ve fikir mahfili olan Özbekler Tekkesi'ne devrin meşhur âlim, şair

BUHARA ÖZBEKLER TEKKESİ

Yapının tarihçesi

Buhara Özbekler Tekkesi, Eminönü İlçesi, Binbirdirek Mahallesi, Kadırga-Sokullu Külliyesinin kuzeyinde bulunmaktadır.

Nakşibendiliğe bağlı olan Buhara Tekkesi, İstanbul'da bulunan aynı türdeki diğer tesisler gibi, "Özbek Tekkesi" adıyla da tanınmaktadır. Yapı, Özbek kökenli şeyhlerinin Osmanlı imparatorluğu ile Orta Asya hanlıkları arasındaki ilişkilerde oynadıkları önemli siyasi, diplomatik ve kültürel rollerden dolayı, İstanbul'daki Özbek tekkeleri içinde en önemlisi olarak kabul edilebilir.

Buhara Özbekler Tekkesi 1104/1692'de inşa ettirilmiş, II. Abdülhamid'in buyruğu üzerine 1305/1887'de yenilenmiş, bugünkü mescit-tevhidhane bölümü de, Buhara emirinin ileri gelen koşbeyi Astankul Bey tarafından 1318/1900'de inşa ettirilmiştir. Söz konusu yapım ve yenileme eylemleri, yapının üzerinde bulunan kitabelerle belgelenmektedir.

Padişahlar, 18. yy. sonlarından itibaren bu tekkenin şeyhlerini, Çağatay Türkçesini bilmeleri, ayrıca Orta Asya'yı ve bu yörenin âdetlerini iyi tanımaları nedeniyle, Osmanlı İmparatorluğu ile söz konusu Hanlıklar arasında elçi olarak görevlendirmeyi âdet edinmişlerdir. Örnek olarak 18. yy.'da Şeyh Yahya'nın, 19. yy. ortalarında da Mehmed Efendi'nin resmi misyonları gösterilebilir. Buhara Emirliği'nden, İstanbul'a gelen birçok önemli kişinin, tıpkı bir sefarethanede olduğu gibi burada konakladıklarına bakılırsa tekkenin Orta Asya açısından da aynı öneme sahip olduğu söylenebilir. Bu husus 1924'te burada konaklayan Buharalı bir diplomat için hâlâ geçerlidir (BOA, Cevdet hariciye 5600/18).

Siyasi rolünün yanı sıra Buhara Özbekler Tekkesi'nin, Orta Asya kavimlerinin kültür geleneklerinin korunduğu ve yaşatıldığı bir kuruluş olarak da önemi belirtilmelidir. Nitekim Alman şarkiyatçısı Martin Hartmann, Çağatay dili ve kültürü üzerine yayımladığı eserlerinde yer alan bilgilerin büyük bir bölümünü Buhara Özbekler Tekkesi'nden derlemiştir ("Zentralasiatischesaus Stamboul", *İslamischer Orient*, I. 1902 ve *Grammatik Ussi Lisâni Türkî des Mehemed Sâdiq*, Heidelberg, 1902). Aynı şekilde bu tekkenin en ünlü şeyhi olan Süleyman Efendi 19. yy.'ın sonlarında bir Çağatayca-Osmanlıca sözlük ile (*Lügat-ı Çağatay ve Türki-i Osmâni*, 1298) Ahmet Yesevi'nin şiirlerinin çevirisini (*Divân-ı Belâgat-ı Unvân Sultanü'l-Arifin Hoca Ahmet Yesevi*, 1299) yayımlamıştır.